

BUXORODAGI ILK JADID MAKTABI

Annotatsiya. Mazkur maqolada Buxoroda birinchi ochilgan jadid maktabi to'g'risida bo'lib, unda Munzim va Ayniy tomonidan 1908-yilda Munzimning xonadonida yangi usul maktabini ochishdagi faoliyati ham unda olib borilgan darslar va darsliklar haqida ma'lumotlar keltirilgan. Shuningdek, Bu maktab to'g'risidagi zamondoshlarining fikrlari ham iqtibos qilingan.

Kalit so'zlar: Yangi usul maktabi, Buxoro, Ayniy, Munzim, Mehriy, Samarqand, Sallohxona guzari, "Rahbari xat", tatar maktabi, madrasa, Abdulqodir Shakuriy, "Maktab".

ПЕРВАЯ ДЖАДИДСКАЯ ШКОЛА В БУХАРЕ

Аннотация. Данная статья посвящена первой школе Джадед, открытой в Бухаре, которая содержит сведения о деятельности Мунзима и Айни по открытию в 1908 году в доме Мунзима новой методной школы, а также о проводимых там уроках и учебниках. Также цитируются современники об этой школе.

Ключевые слова: Новая методическая школа, Бухара, Айни, Мунзим, Мехрий, Самарканд, Саллоххана гузари, «Письмо вождя», татарская школа, медресе, Абдулкадир Шакури, «Школа».

FIRST JADID SCHOOL IN BUKHARA

Annotation. This article is devoted to the first school of Jaded opened in Bukhara, which contains information about the activities of Munzim and Ayni to open a new methodical school in the house of Munzim in 1908, as well as about the lessons and textbooks held there. Contemporaries are also quoted about this school.

Keywords: New Methodical School, Bukhara, Ayni, Munzim, Mehriy, Samarkand, SallokhkhanaGuzari, "Letter of the Leader", Tatar school, madrasah, AbdulkadirShakuri, "School".

Kirish. Buxoroda yangi usul maktabini tashkil etish bilan bo'g'liq bo'lgan dastlabki harakatlar Mirzo Abdulvohidiy Munzim nomi bilan bo'g'liqdir. U Ayniy, Mehriy va Ahmadjon-Maxdum Hamdiylar bilan birga Samarqandning ozod mutafakkirlari bilan bo'lgan barcha sayohat va uchrashuvlardan so'ng yangi usul maktabini barpo etishga kirishadi. Ular hijriy 1326-yil ramazon oyidan (1908-yil, sentabr) boshlab, avvalgi oy va yillardagidek Labi Havzi devonbegi sartaroshxonasi peshtoqiga yig'ilib, shikoyatlar, fahsh va bekorchilik tanqidlari bilan birga maktablarni isloh qilish, xususiy yo'llar haqida gapirib, yangi ta'lim haqida gapirib, yangi usul maktabini ochishga qaror qildilar.

Metodlar. Maqola umume'tirof etidgan tarixiy taqqoslash, retrospektiv tahlil, tizimlashtirish, kabi usullar asosida bayon etilgan bo'lib, Munzimning Buxorodagi jadidchilik faoliyati va yangi usul maktabi haqida ayrim masalalar tadqiq qilingan.

Tadqiqot natijalari. Munzim Samarqand safari natijasi va Buxoroda yangi usul maktabi ochish orzusini o'zining "Arzi hol"ida shunday ifodalagan: "1907-yilda (Ayniy bu sanani 1908-yil deb hisoblaydi) Samarqandda Abdulqodir Shakuriyning yangi usul maktabida bo'ldim. Tez fursatda Buxoroda shunday maktab ochishga qaror qilganimiz meni hayratda qoldirdi". Shunday qilib, o'sha to'rt do'st – Munzim, Ayniy, Mehriy va Hamdiy hijriy 1326-yil shavvol oyining 10-oyida (1908-yil 5-noyabr) Buxoro shahrida Sallohxona guzarida Mirzo Abdulvohid Munzimning o'zining hovlisida yangi usul jadid – yangi maktab ochdilar. Bu maktabga boy va o'qimishli

kishilarning bolalari ham, kambag'al bolalar ham o'qishga qabul qilinlar, ular orasida faqat boyvachalardan o'qish to'lovi undirilar edi.

"Boylarning bolalariga oyiga uch so'mdan olishga kelishdik, kambag'al bolalarni tekinga olib ketdik", deb yozadi Ayniy. Shu bilan birga, Ayniy shunday ta'kidlaydi: "Bolalar oyligidan yig'ilgan pul evaziga Mirzo Abdulvohidning maktab-mehmonxonasini pol va ta'mirlab, salomatlik uchun yaroqli qilib qo'ydik. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, Munzim 1908-yilda ushbu zamonaviy maktab o'quvchilari uchun "Rahbari xat" nomli birinchi alifbo kitobini tayyorlab nashr ettirgan.

Munzimning "Rahbari xat"i 21 varoqdan iborat bo'lib, uning muqaddimasida ta'kidlangan: "Yangi bilim oluvchi bolalar uchun yozuvni oson o'rgatish uchun ushbu "Rahbari xat" daftarchasi aziz o'qituvchilarga havola etilmoqda.

Munzimning alifbo kitobi qiymati shundaki, muallif "Maktab" deb nomlangan muqaddimasida ustozlarga harf yozishning ikki yo'li va usulini o'rgatadi:

1. Birinchidan, har bir shriftdan bir yoki ikki marta qizil chiziqdan bir necha satr yozing; keyin o'quvchining qo'li imloga ega bo'lsa, barcha harflar "Rahbari xat"dan boshqa daftarga yozilishi kerak.

2. O'qituvchi qalamni daftar chizig'iga ko'ra kesib, qizil chiziqdan yuqorida mukammal va sekin yozishi kerak. Ular tez yozishga harakat qilishadi, lekin tez yozish yomon yozishga o'rganib qolishlarini anglatadi». O'sha "Rahbari xat" daftarida so'nggi varag'ida Munzimning "Maktab" qasidasi joy olgan.

Keyinchalik Munzimning o'g'li Rahim Burxonov 1960-yil 5-martda o'z xotiralarida yangi usul maktabining yaratilishi, undagi ta'lim va tarbiya yo'llari, o'rganish usullari va yo'llari haqida shunday yozgan: "Munzim o'sha davr bolalari va yosh avlodini tarbiyalashda ko'p xizmat qildi: yangi usuldagi maktablar ochdi, bo'rya, tayoq va falloqlar o'rniga parta, doskava lattalar, yangi o'qitish usullari, o'qishkitoblari «Husni xat» (Rahbari xat) daftarlari va shunga o'xshash bir qancha narsalar yaratgan. Munzimning o'zi ham Buxoro madrasasidan boshqa hech qanday Yevropa maktabiga bormagan, tojik, turk va arab tillaridan boshqa tillarni bilmas edi".

Muallimi Munzim bo'lgan yangi usuldagi birinchi maktabda tojik-buxoroliklarga yangi xattotlik va savodxonlik o'rgatilgan.

Munzimning yangi maktabida o'qitish metodikasi tajribasiga ega bo'lgan, yangi maktablar tartib-qoidalaridan ma'lum darajada zamonaviy gazeta va kitoblar orqali xabardor bo'lgan Xidir nomli turkman yigit yangi usul maktabida ta'lim-tarbiya ishlariga yordam berdi.

O'sha 1908-yilda bu maktabning dastlabki 12 nafar shogirdi, jumladan Ahmadjon-Maxdum Hamdiyning o'gillari -Afzal va Akram, Qozi SharifjonMaxdum Sadri Ziyoning o'g'li-Zarifjon ham Mirzo Abdulvohidi Munzim tomonidan yangi uslub va metodlar orqali ta'lim olgan.

Demak, Mirzo Abdulvohidi Munzimni zamonaviy uslub maktabining birinchi tashkilotchisi, bu maktabning tojik tilidagi birinchi muallimi, Buxorodagi o'sha maktabda yangicha uslub va ta'lim qoidalarining asoschisi hisoblash mumkin.

Ayniy o'sha maktabda ish boshlaganda ham, ishlaganda ham Munzimning asosiy yordamchisi bo'lgan. Masalan, Ayniy Buxoro tatar maktabida bo'lgandan so'ng ta'lim-tarbiya usullari va metodlarini o'rganadi, u tatar maktabi o'qituvchisi Abdurahmon Saidiydan kitob o'qish, o'quv materiallarini tayyorlashda yordam oladi, undan alohida darsliklar oladi, Munzim, Mehriy va Hamdini esa Abdurahmon Saidiyning ta'lim uslubi, o'sha maktabning tizimi va faoliyatibilan tanishtiradi. «Shu tashriflar va suhbatlar natijasida, - deb yozadi Ayniy, - maktabimizga intizom kirib keldi. Amallarni taqsimlash qoidasi (prinsipi) bilan o'zaro ishlay boshladik.

Mirzo Abdulvohid mudir, birinchi muallim, Ahmadjon (Hamdi) va Hamidxo'ja (Mehri) o'rinbosarlari bo'lgan. Men har kuni tatar maktabiga borib, kundalik o'qitishni ko'rdim va ukalarimning maslahati bilan olgan bilimlarimni amalda qo'lladim».

Xulosa. Mazkur ta'lim dargohi buxorolik yoshlarga ma'rifatning yangi eshiklarini ochib berdi. Qashshoqlik tufayli eski maktabni tashlab ketgan yoki eski maktabdagi sxolastik ta'limdan norozi bo'lib, undan voz kechgan bolalar yangi usuldagi maktabga kelgan. Munzim ana shunday

- 30** shogirdlarga saboq berib, ikki oy ichida ular o'qish va yozishni o'zlashtirdilar. Shunday qilib, astasekin Buxorodagi Munzim maktabi mashhur bo'lib, bu maktabga kundan-kunga yangi o'quvchilar kelishni boshlagan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Табаров С. Мунзим. – Душанбе: Ирфон, 1991. – Саҳ. 36
2. Айний С. Намунаи адабиёти тоҷик. – Москва: 1926
3. Beshimov, M. (2022). ABDULVAHID MUNZIM-ENLIGHTENED POET, STATE AND PUBLIC FIGURE. International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences, 2(6), 52-56.
4. Бешимов, М. К. (2022). MUNZIM ZAMONDOSHI AYNIIY XOTIRALARIDA: Beshimov Maqsud Komilovich, Buxoro tarixi kafedrası o'qituvchisi, Buxoro Davlat Universiteti. Образование и инновационные исследования международный научно методический журнал, (6), 15-17
5. Айний С. Бухоро инқилоби тарихи учун материаллар. – Б. 32; Унинг ўзи: Тарихи амирони манғитияи Бухоро. – Саҳ. 90